

*****

ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ

*****

УДК 007:001:070

DOI 10.32840/cru2219-8741/2024.3(59).3

О. В. Богуславський

доктор наук із соціальних комунікацій, професор
професор кафедри журналістики, реклами та PR
e-mail: bohuslavskyj@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2653-5228
Житомирський державний університет імені Івана Франка
вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10002

ЧАСОПИС «ОСВОБОЖДЕНИЕ» (1953–1956) ЯК ПРИКЛАД УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ СПІВПРАЦІ В ЕМІГРАЦІЇ АБО ЧИ СПРАВДІ «З МОСКАЛЯМИ НЕМА СПІЛЬНОЇ МОВИ»?

Мета дослідження полягає у введенні в науковий обіг інформації, яка до теперішнього часу залишалась нерозробленою: співпраця українських і російських політичних груп на еміграції та умови реалізації спільного політичного видання «Освобождение» в 1953–1956 рр.

Методологія дослідження. Основою дослідження є аксіологічний, культурологічний, системний підходи; використано методи історизму, аналізу, синтезу, узагальнення.

Результати. Окреслено роки діяльності часопису «Освобождение». З'ясовано суспільно-політичні та фінансово-економічні умови функціонування часопису. Визначено завдання, які стояли перед початком політичної співпраці УРДП і НОРД та часописом «Освобождение». Проаналізовано основну тематику публікацій часопису «Освобождение», присвячену національному питанню. Акцентовано, що основна заслуга в створенні цього часопису належала УРДП, адже саме завдяки партії він розбудовувався та утримувався протягом трьох років, але не можна відкидати і заслуги всіх сил, що долучилися до його реалізації. Це був приклад найбільш успішного об'єднання антикомуністичних, антиімперіалістичних сил, у першу чергу підсоветських народів, у боротьбі проти спільного ворога.

Новизна. Уперше проаналізовано й узагальнено інформацію про співпрацю УРДП і НОРД та реалізацію спільного видавничого проєкту «Освобождение» в 1953–1956 рр.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в процесі вивчення курсів «Історія української журналістики» та «Історія видавничої справи» спеціальності «Журналістика».

Ключові слова: антикомунізм, демократія, еміграція, НОРД, «Освобождение», російський імперіалізм, «Українські вісті», УРДП.

I. Вступ

Проведення дослідження зумовлено необхідністю з'ясувати історичний досвід співпраці української політичної еміграції з представниками російських політичних груп на еміграції для спільних дій у боротьбі проти комуністичного імперіалізму та колоніалізму, що є надзвичайно актуальним сьогодні, коли відбувається повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

Закінчення Другої світової війни призвело до нової хвилі міграційних процесів у Європі. Тисячі українських втікачів з «совєтського раю» опинилися в таборах переміщених осіб у Німеччині та Австрії, а також у таборах військовополонених в Італії. Враховуючи те, що політична складова домінувала серед причин еміграції, політичне життя в таборах починає інтенсифікуватися вже від перших місяців розселення.

Чи не найбільшою проблемою, яку констатували всі політичні групи, була проблема політичної консолідації, вироблення спільної концепції боротьби за відновлення державності України, проти комуністичного неокolonіалізму та імперіалізму в Європі та світі. І хоча керівні органи всіх партій і груп порушували це питання, як чи й не основне в своїх програмах, проте знайти таке порозуміння з політичними опонентами та представниками політичних груп інших народів було вкрай складно. До того ж внутрішні проблеми української еміграції не сприяли консолідації – розділення

за принципом «свій»/«чужий», «праві»/«ліві», «східняки»/«західняки» в перші роки поза Батьківщиною були надзвичайно сильними й негативно вплинули на політичне життя.

У цих процесах свою роль відіграла преса, яка декларативно підтримувала стандарти, проте, на ділі часто їх порушувала, стаючи майданчиком для не завжди етичних політичних баталій, які ще більше розкидали українців по політичних «таборах». «Український політичний рух зробив собі кепську марку, засвідчив себе перед цілою Україною (про це нам ходить більше навіть ніж про зовнішній світ) як рух нездібний не тільки розв'язати державницьку проблему у всеукраїнському масштабі, а навіть не здібний скоординувати дії між собою – між кількома угрупованнями для цієї загальної мети» [9, с. 5].

У 1940-х рр. внутрішні і зовнішні політичні суперечки та полеміки призвели до узгодження внутрішніх політичних програм у головних «гравців», якими стали три відгалуження Організації українських націоналістів (ОУН) – «бандерівці», «мельниківці» і «двійкарі», та Українська революційно-демократична партія (УРДП) Івана Багряного. І якщо діяльність ОУН вже є достатньо дослідженою, то УРДП ще потребує дослідження окремих епізодів її, в першу чергу, інформаційно-пропагандистської діяльності.

II. Постановка завдання та методи дослідження

Мета дослідження полягає у введенні в науковий обіг інформації, яка до теперішнього часу залишалась нерозробленою: співпраця українських і російських політичних груп на еміграції та умови реалізації спільного політичного видання «Освобождение» в 1953–1956 рр.

Основою дослідження є аксіологічний, культурологічний, системний підходи. Використано методи історизму, аналізу, синтезу, узагальнення.

III. Результати

Треба відзначити, що останніми роками з'явилася низка досліджень, присвячених різним аспектам діяльності УРДП, у тому числі ідеологічно-пропагандистській та інформаційній: П. Гай-Нижника і О. Ярошинського «Програмові засади та світоглядні ідеї УРДП під проводом І. Багряного (1947–1963 рр.)» [21], Б. Цимбал «Діяльність Української революційно-демократичної партії на еміграції в 40–60-х рр. ХХ ст. (За матеріалами архівного фонду Івана Багряного)» [58], С. Козака «Часопис «Українські вісті»: перший період існування (Німеччина, 1945–1950 рр.)» [33]. М. Присяжного «Преса української еміграції в Німеччині: становлення, розвиток, тематична політика (1945–1953)» [46], Н. Сидоренко і О. Сидоренка «Журналістська «планета Ді-Пі»: Українська преса у таборах військовополонених, переміщених осіб і біженців у Європі після II Світової війни (1945–1950)» [52], Ю. Недужка «Діяльність української політичної еміграції Західної Європи по відродженню незалежної демократичної України (сер. 40-х – кін. 50-х рр. ХХ століття)» [40], Ю. Киричука «Українські емігрантські партії повоєнного часу (1945 – кінець 1950-х років)» [31], О. Панченка «Організація українських націоналістів за кордоном в контексті українського державотворення» [41] Є. Камінського «Політика США в українському питанні (1917–1990)» [30], В. Яблонського «Національно-визвольна боротьба Державного Центру УНР в екзилі й ідеологія «непередрішенства» у 1950-х роках» [62], К. Кобченко «Українська еміграція після Другої світової війни: історія криз призму ідейно-політичних конфліктів» [32]. Проте, жодне дослідження не торкається безпосередньо питання пошуку співпраці між українською еміграцією й російськими політичними групами на еміграції.

Поступово ідея політичного об'єднання еміграції хоч і залишалася головною в інформаційному полі, проте в практичній роботі відходила на другий план і її заступила планомірна ідеологічна інформаційна робота. Лідери провідних українських еміграційних партій розуміли необхідність налагоджувати зв'язки і шукати політичних партнерів не тільки в українському середовищі, а й серед політичних еліт країн поселення, налагодження зв'язків з революційними рухами інших народів, шукати виходи на середовища прихильників ідеї національної незалежності народів ССРСР.

Чужомовна інформація була і є одним з найважливіших завдань кожної політичної еміграції, і повоєнна українська еміграція в Європі не була винятком, адже від правильної інформації про Україну багато залежить, як сформується ставлення зовнішнього світу до справи її визволення: «Якщо зуміємо переконати світ про необхідність розчленування Советського Союзу, як також про необхідність для світу існування суверенної України, то у великій мірі причинимось до досягнення нашої мети. Второпне інформування світової громадської думки про українську справу заощадить нам багато жертв в дальшій визвольній боротьбі й в майбутній війні» [36, с. 2].

Треба зазначити, що наприкінці 1940 – поч. 1950-х рр. «холодна війна» набирала обертів. Американські та західноєвропейські спецслужби не тільки шукали контакти з антикомуністичні організації тих народів, які перебували в складі ССРСР та прагнули вийти з-під його впливу, але й здійснювали спроби об'єднати такі угруповання й досить часто під російською орудою. У тім була одна засаднича проблема, притаманна всім таким спробам, – росіяни, під будь-яким прапором, хоч і виступали за «свободу народів», водночас трималися територіальної цілісності ССРСР, тим самим зберігаючи «тюрму народів». Степан Бандера (1909–1959) писав: «Вони намагаються зіпхнути справу державної самостійності України з політичного обрію й утвердити у світовій полі-

тиці переконання, що нібито суттю цілого протибольшевицького змагання є тільки справа усунення комуністичного режиму і системи, а самозбереження московської імперії не підлягає жодній дискусії» [13, с. 1], йому в унісон були слова Івана Багряного (1906–1963): «Між російською й українською еміграцією не може бути знака рівності вже тому, що українська еміграція є еміграція, що бореться за свободу свого народу, за звільнення його з імперіалістичного ярма, а російська еміграція ... бореться за поневолення того ж українського народу і всіх інших неросійських народів, змагаючись лише за модифікацію його тюрми, сиріч російської імперії» [8].

Один із засновників УРДП, редактор «Нових днів» Петро Волиняк (Чечет) (1907–1969) писав: «Нема нічого дивного і протиприродного в тому, що кожен справжній російський патріот дбає про збереження Росії в такому стані, як вона є тепер, і навіть намагається збільшити її володіння й вагу у світі. Вимагати чогось іншого було б дивним, а росіянин, який бажав би розділу Росії, виглядав би таким ненормальним, як українець чи німець, який намагався б будь-що роз'єднати й ослабити Україну чи Німеччину. Приймавши це твердження, ми мусимо розглядати кожного росіянина (навіть і найприхильнішого й найтерпимішого до нас і нашої ідеї відновлення української держави), як свого ворога, коли навіть і не діючого тепер, то такого, який неминуче діятиме проти нас у майбутньому. Сама російська природа його примусить росіянина діяти проти нас, навіть всупереч своїм особистим поглядам і смакам» [20, с. 6–8].

Свого часу перед ЦРУ було поставлено завдання створити таку політичну структуру, яка могла б об'єднати всі антикомуністичні сили російської еміграції. Уже 1951 р. Управлінням було підготовлено секретний документ «Office of Policy Coordination Memorandum of Russian Emigration. Plan of Project» від 27.08.1951, де між іншим ішлося про таке: «...надзвичайно важливо організувати центр, який міг би говорити з росіянами від імені росіян...» [2].

Не маючи відповідних документів американської розвідки, важко стверджувати, що УРДП була якимось чином пов'язана із цими проектами, але така співпраця, напевно, була: «З американцями – завжди! З російською антиукраїнською реакцією – ніколи! В цій нашій ставленні до проблеми здорової співпраці з американськими урядовими чинниками ми керувалися й керуємося єдиним добром української справи шуканням могутнього союзника для нашого народу й вірою в те, що таким союзником може стати Америка, якщо американські політики відметуть сугестії російської емігрантщини, а стануть на твердих основах своєї демократії та на принципі застосування її засад до боротьби нашого народ» [54, с. 51].

Зауважимо, що українське політичне середовище ніколи не йшло на відкриту співпрацю з російською еміграцією, але для пошуку партнерів у боротьбі «...ми за співпрацю з усіма зовнішніми чинниками, хто визнає наше право (право нашого народу) на повне відокремлення від Росії й на самостійне державне існування та хто в нашій боротьбі за здійснення цього стоїть, чи стане, по нашому боці, тобто по боці українського народу. Але ми проти всіх, хто за нами цього права не визнає» [54, с. 46].

Міністр закордонних справ і голова Виконного органу Української Національної Ради Микола Лівіцький (1907–1989) у статті «Проблеми української міжнародної дії. Наше ставлення до росіян» писав: «Ці відносини будуть завжди являти собою одну з найважливіших проблем української політики – це ясно, бо ж ми ніколи хіба не перестанемо бути сусідами росіян. Якщо йдеться про сучасний момент, коли ми перебуваємо на чужині, то правдою є, що таких росіян, з якими можна було б розважно говорити на тему наших взаємовідносин, немає або майже немає. Проте, вже починає, як видається, зникати той погляд, що з росіянами, доки вони не визнають наших національно-державних позицій, взагалі розмовляти не вільно (такі розмови вважалися за мало не національну зраду). Отже розмовляти можна і треба, бо розмови не означають ще домовлення чи співпраці» [34].

Автор озвучив декілька сміливих і актуальних дотепер думок: зрештою минуть часи «...коли ми присягалися на вічну ненависть до Москви і вважали за необхідне якщо не стерти з лиця землі цю країну, то принаймні тримати її в стані якоїсь міжнародної карантини (щось подібного говорилося на Заході про Німеччину за часів Гітлера, але тепер цей Захід залюбки зноситься, а то й приятелює з новою Німеччиною). Це могло викликати у чужинців враження, що українці є сіячами ненависти серед народів, що не могло нам не шкодити. Тепер хіба вже всі признають, що з майбутньою російською державою, коли вона відмовиться від панування над Україною, а тим більше з російським народом, ми маємо жити в добросусідських взаєминах» [34].

Автор завважив інші проблеми нашої зовнішньої пропаганди, від яких варто відмовитися (які теж є актуальними в апрейді до сьогоднішніх реалій) – досить часто у виступах перед іноземцями, українці стверджували, що всі росіяни – не тільки еліти, але й увесь народ – є прихильниками советського режиму, який забезпечує російському народові його панівне становище серед підкорених народів, а тому серед росіян не може бути спротиву комуністичній владі; немає росіян, які б повністю прийняли наші національно-державні вимоги і відмовились від імперських зазіхань – до цього теж ставитися більш обережно, адже, «...колись, у 1920 році, дуже поважна група російських інтелектуалів і революціонерів на чолі з Борисом Савінковим цілковито прийняла наші позиції. Цей історичний факт чомусь замовчується і не використовується в українській політиці. Чи тепер можна знайти цілу таку групу чи,

навіть, поодиноких російських діячів – це питання. Але, скажімо відверто, що ми від себе прикладаємо багато зусиль, щоб таку групу знайти. А це ж, властиво, наше завдання, а не росіян, бо наявність такої групи більше потрібна нам, ніж росіянам» [34].

Свого часу теоретик і організатор боротьби УПА, автор публіцистичних праць Осип Дяків-Горновий (1921–1950) у своїй статті «Наше становище до російського народу» писав: «Приступаючи до розгляду нашого становища до російського народу, зазначимо зразу, що це питання поділяється на дві частини: 1) наше становище до російських народних мас і 2) наше становище до російських імперіялістів. У кожному з тих двох окремих питань наше становище різне. В принципі наше становище до російського народу нічим не відрізняється від нашого становища до всіх інших народів. Воно випливає з основних наших ідейно-політичних засад – Воля Народам! Воля Людині!» [25, с. 153].

Не можна говорити, що в російській еміграції не було політиків, які усвідомлювали необхідність відмови від імперського мислення. Так, наприклад, Є. Петров-Скиталець у статті «Національна проблема ССРСР (взаємозв'язки та визволення)», від імені т. зв. «Кронштадтської групи» – «кількох демократично думуючих антикомуністів», – писав про: «...неспроможність еміграційних визвольних програм, базованих на двозначному непередрішенстві (СБОНР) (Союз боротьби за освобождение народов России. – О. Б.), або на однопартійності (НТС) (Народно-Трудовой Союз – О. Б.), або на націоналізмові (монархістів)» [42], обвинувачуючи їх у реакційності, великодержавності, ворожому ставленні до визволення неросійських народів. Автор іде далі: «Російські емігранти виявляють цілковито недоречний патріотизм, милостиво вирішуючи внутрішньонаціональне питання половинчастістю обласних автономій. У той же час націонали, ображені непримиренністю та консерватизмом російської емігрантської преси, палять мости й ізолюють себе від росіян» [43], тим самим і одні, й інші, на думку автора, грають на руку комуністичній Москві в її прагненні роздрібнення антикомуністичних сил в еміграції.

Однак на перешкоді співпраці українських політичних кіл в еміграції з російськими групами стоїть те, що більшість із них продовжувала обстоювати принцип т. зв. «непередрішенства» – така собі концепція, яку пропагували певні американські антикомуністичні кола, і яка передбачала спільну боротьбу російських і неросійських емігрантських сил за знищення комуністичної системи, за повалення советського уряду, а тоді вже, мовляв, можна говорити і про новий уряд, і про подальші плани та перспективи. На ділі ж росіяни, прикриваючись цією концепцією, продовжували не визнавати права українського народу на власну державу.

Необхідно відзначити діяльність УРДП щодо української пропаганди в країнах українських поселень, у тому числі іншими мовами. «Ця, пророблена нами безпосередньо, чи за великої (провідної) нашої участі, а також пророблена чужинцями, але за співдією наших авторів, чи організаторів робота така: ще тоді, коли еміграція по другій світовій війні зразу ще нічого в ділянці пропаганди серед чужинців не зробила, вийшла в кінці 1954 року в англійській, еспанській та італійській мовах брошура «Чому я не хочу вертатися до ССРСР?». Ця брошура мала розміром, але не мале її було політичне значення, бо вона вийшла як наша протидія репатріаційній акції альянтів. Актуальність її була велика. Досить нагадати, що в репатріаційній акції, в боротьбі проти неї, а також у боротьбі за долю еміграції при акції скринінгів, дуже багато людей, скринінгованих емігрантів із східних і західних земель, оперували цією брошурою в українській та англійській мовах, як документом, чому вони не хочуть і не можуть повернутись під більшевизм... Після цієї брошури вийшли праці поважніші, можна сказати, дуже солідні, в чужих мовах, власне в англійській. Найбільшою такою працею (і мабуть найголовнішою, найважливою з усього, що вся еміграція спромоглася видати) була «Біла книга про чорні діла Кремля», видана по ініціативі і при безпосередньому керівництві всією акцією члена Центрального Комітету УРДП Семена Олександровича Підгайного» [47, с. 25–26].

УРДП від самого початку існування завжди багато уваги приділяла російсько-українським відносинам на шпальтах її офіційного часопису «Українські вісті». Але ж це була лише внутрішня українська аудиторія. Для виходу на російську і російськомовну аудиторію необхідно було створити інший майданчик для комунікацій.

Була певна небезпека внутрішнього нерозуміння українською еміграційною громадськістю такого кроку на співпрацю з усіма, хто визнає права нашого народу та буде йому сприяти в його боротьбі, адже, «...багато замотелічених наших компатріотів з жахом закричать: “– Як?! З усіма?! Значить і з росіянами?!”». Відповідаємо, зовсім не завиваючи справи в папірчики: “– Так, і з росіянами!”. Тобто з тими росіянами, які підходять під наше “якщо” – якщо вони визнаватимуть право нашого народу на цілковите відокремлення від Росії та на самостійне державне існування, а також якщо вони тій боротьбі нашого народу сприятимуть. Група п. Г. Алексінського – група НОРД-у, що стоїть в спільному з нами революційно-демократичному фронті народів ССРСР, це доказ такої співпраці і думаємо, що це зовсім не погано, а навпаки, це явище дуже позитивне й бажане. Це є наш спільний осяг» [54, с. 51].

Необхідно пояснити, ким був Григорій Алексінський (1879–1967) – російський соціал-демократ-більшовик, колишній член Державної думи Росії. Під час Першої світової війни виступав проти укра-

їнського національно-визвольного руху, зокрема проти Союзу визволення України (СВУ): «...ми маємо справу не з політичною організацією, а просто з порушенням загального права, звичайним шахрайством, прикриваючись “національним прапором”. Що стосується політичної сторони питання, то це, незаперечно, що вся австро-турецько-німецька пропаганда в Україні – рух, покликаний породити сепаратистський рух серед українців – закінчився повним фіаско. Українські соціал-демократи рішуче виступили проти сепаратистської політики, віддаючи перевагу ідеї спільної боротьби народних мас Росії й України проти царизму і за демократію... В ідеалах українського народу, в його практичних прагненнях і в національному розвитку тієї частини українського народу, яка становить частину населення Росії, він завжди уявляв себе таким, що залишиться в межах Росії і в тісній союзу з народом Росії... Вияв національної волі російських українців ніколи не знаходив свого вираження в азартних політичних комбінаціях, і спокуси такого роду ніколи не знаходили відгуку в ширших верствах українського суспільства... Український сепаратизм – це міф... “Австрійська орієнтація” російських українців була вигадана віденськими політиками як жупел» [1, с. 226–227].

1917 р. розриває зв'язки з більшовиками, а від 1919 р. – в еміграції. Був одним з перших, хто оприлюднив документи про зв'язки Леніна і більшовицької партії з німецьким генеральним штабом.

Певно, саме на еміграції відбувається остаточна свідомо політична еволюція Г. Алексинського в бік демократії. Він зміг передбачити, що в результаті розгрому коричневого тоталітаризму і при невмілій тактиці західної демократії зміцниться інший, – советський імперіалізм і тоталітаризм, а тому «... розгортає після Другої світової війни ідеологічний наступ на колоніальний більшовизм, цілком справедливо вважаючи його згубним самого російського народу. ...з метою очищення російської політичної думки, що розвиває на еміграції великодержавний шовінізм... тенденціям сучасного світу, що звільняється від колоніалізму... рух будується на базисі національного самовизначення російського народу, звільняючи його від будь-яких імперських тенденцій і визнаючи за всіма зрілими націями право на національну самостійність» [23].

Досить цікава тенденція – на сьогодні жодне російське джерело не повідомляє про його політичну діяльність після Другої світової війни, як і про заснований ним 1953 р. і очолюваний політичний рух «Національна організація російських демократів (НОРД)» чи часопис «Освобождение». Це більше схоже на свідоме замовчування політичної групи, яка сповідувала антиімперські, антиколоніальні демократичні принципи, а не банальну «білу пляму» – «один із» недосліджених епізодів політичної історії.

1 лютого 1953 р. виходить перше число часопису «Освобождение» як інформаційного органу Міжнародного революційно-демократичного руху народів СРСР під гаслом «Свободу поневоленним!». У перші роки видання часопис виходив як двотижневик на чотирьох шпальтах. Редакція і адміністрація знаходилася в м. Новий Ульм. Перший рік газету редагувала колегія, а з 1954 по 1956 рр. редактором видання був Г. Алексинський, допомагали в редагуванні Андрій Глинін (мовний редактор) (1925–?) [6, с. 234] і Віталій Бендер (1923–1991) [19, с. 226].

Часопис «Освобождение» виходив у 1953–1956 рр. розповсюджувався в основному за передплатою, а також надсилався для українських і іншомовних читачів як додаток до «Українських вістей». Ціна випуску в Німеччині була 40 пфенінгів, місячна (два випуски) – 75. З 1 березня 1953 р. часопис надсилався лише передплатникам, а передплату приймала дирекція «Українських вістей».

Необхідно зауважити, що газета не була прикладом класичного інформаційного видання, скоріше видання партійного з лівовою часткою матеріалів публіцистичного змісту і лише «вкрапленнями» про біжучі політичні події.

Редакційна стаття «К нашим читателям», поміщена в першому числі, роз'яснює деякі цікаві моменти ідеології газети та її функціонування: «Необхідність видання газети російською мовою як міжнародної трибуни відчувалася вже давно. Той факт, що на сторінках “Українських Вістей” в останні два-три роки було поміщено багато десятків статей про різні проблеми визвольного руху неросійських народів СРСР, став приводом до того, що до редакції газети “Українські Вісті” неукраїнські її читачі неодноразово зверталися з пропозицією створити міжнародний орган російською. Особливо зацікавлено до видання такої газети виявляли представники революційно-демократичних кіл інших національностей, які бажають мати такий орган, який би полегшував взаємне розуміння між народами» [29]. Редакція також зазначила, що видання часопису розраховане виключно на самокупність, головне, на передплату, а перші випуски газети фінансуватимуться за рахунок «Українських вістей». Також було звернення до представників усіх антикомуністичних демократичних кіл усіх національностей з проханням підтримати видання та допомогти організувати передплату та розповсюдження.

Часопис мав переважно великі матеріали, серед яких: редакційний «Свободу поневоленним!», Г. Федотова «Росія, комунізм та демократія», В. Рамадана «Тільки визволення», Б. Івіна «...Давно Україні час бути!», Ш. Балінова «Жертва ленінсько-сталінської національної політики» та інформація про перебіг та результати Загальнокавказької конференції в Мюнхені, в грудні 1952 р.

Поява нового видання призвела до очікуваної реакції з боку опонентів: «Уявімо, яку паніку серед редакторів “Голосу Народу” викликала поява газети “Звільнення”. Чи жарт сказати: за висловом “ГН” наш орган “навів тінь” (хоча б тільки “деяку”) на світло! Відображенням цієї паніки і була

“рецензія” на наш орган, надрукована в “Голосі Народу” № 7, 22-го лютого ц.р., під назвою “Нова російська газета”. Основне завдання цієї “рецензії” – попередження російської громадськості: “Увага! З’явився вовк у овечій шкурі!”» [3].

У ч. 7 від 1 травня 1954 р. було вміщено редакційний заклик «Создадим прессфонд для газеты “Освобождение” (обращение к читателям и сочувствующим)», де, між іншим, зазначалося, що «газета не отримала і не намагалася отримати будь-яку субсидію для свого видання від зовнішніх кіл, розраховуючи виключно на підтримку своїх читачів. Завдячуючи цій підтримці і частково підтримці видавництва “Українські Вісті” газета отримала можливість існувати й розвиватися» [53].

Тільки в ч. 14 від 15 серпня 1953 р. врешті було опубліковано зрозумілу і структуровану політичну платформу НОРДУ під гаслом ««За єдину неподільну Свободу – для Росії та від Росії!»», яку було проголошено Ініціативною групою в Нью-Йорку 15 липня 1953 р., – дуже важливий документ як для тієї історичної доби, так і для сьогодення: «1. Визнання всіх народів колишньої Російської імперії та нинішнього СРСР однаково рівними та рівноправними політичними партнерами та повна відмова від будь-яких претензій на привілейоване становище російського народу, як одного з цих народів, нічим не кращого та не гіршого від інших; 2. Створення єдиного визвольного фронту підсоветських народів та його політичних еміграції на засадах рівного представництва національностей нинішнього СРСР, серед яких росіяни також мають бути представлені лише, як одна з національностей, без будь-яких особливих винятків для неї; 3. Проголошення єдиною спільною метою визвольної боротьби підсоветських народів на даному етапі – лише знищення комунізму та започаткування демократії на територіях, цих народів, з поданням кожному народу повної свободи самому вирішити свою національну долю в рамках своїх національних, компактно-етнографічних територій; 4. Обмеження російських національних інтересів рамками самої російської національної компактно-етнографічної території, що відповідає в основному території нинішньої РРФСР без автономних національних республік і козацьких земель, з наданням усім національностям автономних країв та областей, у тому числі і насильно ліквідованих та виселених більшовиками права визначити самим свою національну долю шляхом вільного їхнього волевиявлення; 5. Встановлення у майбутній російській національній державі демократичного устрою в наступних основних засадах: 1) Республіканська форма правління на чолі з Президентом та Парламентом, обраними народом; 2) Виборча система на основі прямого, рівного та таємного голосування; 3) Рівність прав і обов’язків всіх громадян перед законом; 4) Свобода та недоторканність людської особистості; 5) Свобода слова, друку, зборів та організації; 6) Свобода господарської діяльності на основі вільного змагання приватної, громадської та державної власності; 7) Незалежність професійних спілок; 8) Незалежність та гласність судів; 9) Свобода совісті та культур» [38].

З ч. 2 від 15 лютого 1953 р. починається публікація великого циклу Г. Алексинського «Листи до своїх і чужих» [4], де у формі прямого звернення до читача автор намагався показати причини злочинної національної політики російсько-советської імперії до сьогодення. Треба зазначити, що саме національному питанню, в усіх його аспектах, приділяли найбільше уваги в публікаціях «Освобождения»: «Соціалістичний антисемітизм» В.Р. [15], «Принципове питання» А. Сумцова [55], «Є такі росіяни! (Група відомого російського демократа Саввнкова відстоювала Українську Народну Республіку)» П. Мещерякова [35], «Національна проблема в СРСР – актуальне питання поточної політики» Ш. Балінова [11], «Шовіністична помилка» Н. Сєдих [51], «Право народів на самостійне життя» Г. Алексинського [5], «Козача національна проблема» Н. Посохова [44], «Російське питання (Головне питання і головна перешкода на шляху створення антикомуністичного фронту підсоветських народів)» В. Рамадана [48], «Російське питання і шляхи його вирішення (В порядку дискусії з приводу статті В. Рамадана...)» Б. Івіна [26], «Про важку долю тюрко-татар Поволжя і Приуралля» Ш. Балінова [12], «Побажання естонського народу» А. Торма [56], «Про національну самосвідомість білорусів (3 приводу листів Г. А. Алексинського)» А. Вересова [16], «Правда о белорусах (3 приводу стаття А Вересова «Про національну самосвідомість білорусів)» Ю. Вітьбича [18], «Відповідь аморальним» І. Ізмаїла [27], «Великодержавне почуття – небезпечна хвороба» Ш.Б. [60], «Про «возз’єднання» не може бути й мови!» Б. Младич [37], «До десятої річниці геноциду над калмицьким народом» Ш.Балінова [10], «Про «російську» націю В. Цицишвілі [59], «Грузино-російські взаємини» Л. Шалікашвілі [61], «Іване, повертайся додому!» П. Посохова [45], «Про наше ставлення до російського народу» В. Глазкова [22], «Російський імперіалізм та національне питання» Ю. Салінса [49], «Національне питання та боротьба з більшовизмом (Повідомлення емігрантів у Равенсбурзі)» [39], «Історія розвитку лєнінсько-сталінської національної політики та її застосування до ідель-уральців» Х. Тустая [57], «Про турків у Советському Союзі» М. Севдіяра [50] тощо.

Починаючи з літа 1954 р. часопис дещо змінює тематичну палітру – більше уваги приділяється політичним і соціальним питанням: «холодна війна», проблема бідності й рабське становище селянства в СРСР, політична боротьба в Кремлі після смерті Сталіна, приєднання Криму то України, комуністична пропаганда в СРСР і світі, боротьба проти діяльності «Комітету за повернення на батьківщину», політичні «змагання» груп російської еміграції в Європі й світі як проти НОРД-у, так

і між собою тощо. З серпня 1954 р. «Освобождение» починає час-від-часу виходити на 6 шпальтах як місячник.

Політичні опоненти УРДП з українського еміграційного табору часто дорікали, що серед росіян немає таких політиків і, тим більше, політичних груп, з якими можна було б співпрацювати. Але приклад з російською групою НОРД Григорія Алексинського (1879–1967), видання разом із цією групою російськомовного часопису «Освобождение», «що стоїть у спільному з нами революційно-демократичному фронті народів СРСР це доказ такої співпраці, й думаємо, що це зовсім не погано, а навпаки – це явище дуже позитивне і бажане» [24, с. 123].

Тож не можна повністю погодитися з думкою С. Бандери: «Українська самостійницька політика мусить зробити належні висновки з того факту, що в московському таборі існують тільки сили крайньо ворожі справі державної самостійності України, і що під цим оглядом надалі маємо справу з одностайним фронтом большевиків й антикомуністичних московських імперіалістів. Будь-які зв'язки з ворогом... були б злочином національної зради» [13].

Незважаючи на подібні випадки опонентів проти УРДП і І. Багряного, який у своїх «статтях-памфлетах гостро засуджував російську великодержавницьку ментальність, але разом з тим і не схвалював українського “зоологічного націоналізму”, не погоджувався з огульним нападом на російський народ як цілість, своїм престижем підтримав російського демократа Григорія Алексинського і його політичну групу НОРД, яка визнавала без застережень право українського народу на самостійність. За його спонукую зусиллями УРДП було дано тій групі технічну й фінансову допомогу в друкуванні місячника “Освобождение”. На жаль, той далекосяжний тактичний хід Багряного теж опинився під осудом певних еміграційних кіл» [14, с. 175–179].

Останнє ч. 56 вийшло у вересні 1956 р. [17, с. 186]. Версією причин припинення видання могло бути фінансове питання – на початку видавництва сподівалися на достатню кількість передплатників, але плани, ймовірно, не здійснилися. До того ж, фінансовий стан і «Українських вістей» 1956 р. теж був не найкращий – газета друкувалася на дуже тонкому, найдешевшому для видавництва газети «папіросному» папері.

Іншим фактором, який вплинув на припинення видання, може бути реакція російської еміграції, яка в більшості своїй ігнорувала і цей політичний проект, і його видання, вважаючи їх антиросійськими.

Проте, дивує той факт, що 1956 р. «Українські вісті», як орган УРДП, і словом не обмовився ні про діяльність НОРДу, ні про «Освобождение», ні навіть про припинення його виходу.

На сьогодні ще залишається низка нерозкритих питань: у подальших партійних документах УРДП практично відсутня інформація про співпрацю з росіянами і групою Г. Алексинського НОРД, зокрема, про те, що ж відбулося, що перервало цю співпрацю.

IV. Висновки

Як і «Кронштадтська група», так і НОРД не розвинули широкої діяльності серед еміграції, не здобувши достатньої кількості прихильників, адже інші російські політичні групи засудили їх як «розчленителів Росії» – таким чином перемогла «єдинонеділимська» політична концепція. Усі людські й матеріальні ресурси, які було використано для поширення антиімперських, антиколоніальних демократичних ідей, не були марно витраченими, а часопис «Освобождение» справив свій інформаційний вплив не стільки на російське політичне середовище, скільки на представників інших підсоветських народів, які вели боротьбу проти російської комуністично-імперської політики за власну незалежність.

Проте, і в історії української політичної думки, і в історії преси цей епізод є документальним проявом міжнаціональної співпраці, а часопис «Освобождение», який став результатом творчої ініціативи і співпраці представників революційно-демократичних рухів різних народів, – «...це винятком з усіх часописів друківаних у російській мові на еміграції» [7, с. 59].

Зрозуміло, що основна заслуга в створенні цього часопису належала УРДП, адже саме завдяки партії він розбудовувався та утримувався протягом трьох років, але не можна відкидати й заслуги всіх сил, що долучилися до його реалізації. Це був приклад найбільш успішного об'єднання антикомуністичних, антиімперіалістичних сил, у першу чергу – підсоветських народів, у боротьбі проти спільного ворога, за спільні життєві інтереси. Це була своєрідна модель перебудови СССР за принципами права всіх народів на свободу і незалежність.

Список використаної літератури

1. Aleksinskii G., Mial, B. Russia and the great war. New York : Charles Scribner's Sons, 1915. 357 p. URL: <https://archive.org/details/russiagreatwar00alek/page/356/mode/2up> (date of request: 17.06.2024).
2. Office of policy coordination Memorandum of Russian emigration. *Wilson Center Digital Archive*, August 27, 1951. URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/office-policy-coordination-memorandum-russian-emigration> (date of request: 17.06.2024).
3. А.Б. Оголтелый антирусский листок? *Освобождение*. 1953. Ч. 3.
4. Алексинский Г. Письма к своим и чужим. *Освобождение*. 1953–1956. Ч. 1–14 (36), № 16 (38) – 6 (56).
5. Алексинский Г. Право народов на самостоятельную жизнь. *Освобождение*. 1953. № 9.

6. Глинін А. Українська революційно-демократична партія (УРДП-УДРП): збірник матеріалів і документів : монографія / упоряд. О. Коновал. Чикаго : Київ : Фондація імені Івана Багряного, 1997. 852 с.
7. Багряний І. Десять років боротьби і наші ближчі завдання (доповідь на Четвертому з'їзді Української Революційно-Демократичної Партії): ми стали фактором міжнаціональним. *Наші позиції*. 1955. № 1 (23). С. 58–60.
8. Багряний І. Коли чад імперії затуманює честь (відповідь проф. Ф. П. Багатирчукові). *Українські вісті*. № 62.
9. Багряний І. Ревізії української політичної анархії та спроб її переборення в світлі української державницької політики. *Наші позиції*. 1945. № 1. С. 3–8. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18778/file.pdf> (дата звернення: 18.06.2024).
10. Балинов Ш. К десятой годовщине геноцида над калмыцким народом. *Освобождение*. 1954. № 4 (26).
11. Балинов Ш. Национальная проблема в СССР – актуальный вопрос текущей политики. *Освобождение*. 1953. № 4–6, 8, 10, 11.
12. Балинов Ш. О тяжелой доле тюрко-татар Поволжья и Приуралья. *Освобождение*. 1953. № 15.
13. Бандера С. З москалями нема спільної мови. *Український самостійник*. 1952. № 42. С. 1
14. Бендер В. Іван Багряний – людина великого серця й помислу. *Українська революційно-демократична партія (УРДП-УДРП): збірник матеріалів і документів : монографія / упоряд. О. Коновал. Чикаго : Київ : Фондація імені Івана Багряного, 1997. С. 175–179.*
15. В.Р. Социалистический антисемитизм. *Освобождение*. 1953. № 2.
16. Вересов А. О национальном самосознании белоруссов (по поводу писем Г. А. Алексинского). *Освобождение*. 1953. № 16.
17. Видання УРДП-УДРП. Українська революційно-демократична партія (УРДП-УДРП): збірник матеріалів і документів : монографія / упоряд. О. Коновал. Чикаго : Київ : Фондація імені Івана Багряного. 1997. С. 283–288.
18. Витьбич Ю. Правда о белорусах (по поводу статьи А. Вересова «О национальном самосознании белоруссов»). *Освобождение*. 1953. Ч. 19.
19. Бендер В. Українська революційно-демократична партія (УРДП-УДРП): збірник матеріалів і документів : монографія / упоряд. О. Коновал. Чикаго : Київ : Фондація імені Івана Багряного, 1997. С. 224–227.
20. Волиняк П. Гнучкість російської тактики. *Нові Дні*. 1950. № 3. С. 6–8.
21. Гай-Нижник П., Ярошинський О. Програмові засади та світоглядні ідеї УРДП під проводом І. Багряного (1947–1963 рр.). *Українознавство*. 2015. № 4. С. 160–176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2015_4_14 (дата звернення: 15.06.2024).
22. Глазков В. О нашем отношении к русскому народу. *Освобождение*. 1954. № 6 (28).
23. Алексинский Г. А. Биографическая канва. *Освобождение*. 1954. № 15 (37).
24. Гришко В. Політичне шарлатанство «фіктивників» та справжній зміст програми УРДП: 5. «Російська орієнтація» І. Багряного? *Українська революційно-демократична партія (УРДП-УДРП): збірник матеріалів і документів : монографія / упоряд. О. Коновал. Чикаго : Київ : Фондація імені Івана Багряного, 1997. С. 112–129.*
25. Дяків-Горновий О. Наше становище до російського народу. *Ідея і Чин: Повна збірка творів : монографія*. Нью-Йорк : Товариство колишніх вояків УПА, 1968. 408 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/287/file.djvu> (дата звернення: 15.06.2024).
26. Ивин Б. Русский вопрос и пути его решения (в порядке дискуссии по поводу статьи В. Рамадан...). *Освобождение*. 1953. № 13.
27. Измаил И. Отповедь безнравственным. *Освобождение*. 1953. № 21.
28. Ильин М. По какому праву? (Казачьи дела). *Освобождение*. 1954. Ч. 2 (24).
29. К нашим читателям. *Освобождение*. 1953. № 1.
30. Камінський Є. Політика США в українському питанні (1917–1990) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.03 Київ, 1993. 36 с.
31. Киричук Ю. Українські емігрантські партії повоєнного часу (1945 – кінець 1950-х років). *Вісник Львівського університету. Серія: Історія*. 2002. № 37/1. С. 364–378.
32. Кобченко К. Українська еміграція після Другої світової війни: історія криз призму ідейно-політичних конфліктів. *Українознавчий альманах*. 2019. Т. 24. С. 84–91. URL: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2019.24.15> (дата звернення: 15.06.2024).
33. Козак С. Часопис «Українські Вісті». *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70). № 4 (4). С. 174–179.
34. Лівницький М. Проблеми української міжнародної дії. Наше ставлення до росіян. *Українські вісті*. 1963. № 46 (1577).
35. Мещеряков П. Есть такие русские! (Группа известного русского демократа Савинкова отстаивала Украинскую Народную Республику). *Освобождение*. 1953. № 3.

36. Мидловський Л. Фронт духової зброї. Ч. 2. Детройт, 1961. 39 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15948/file.pdf> (дата звернення: 20.06.2024).
37. Младич Б. О «воссоединении» не может бить и речи! *Освобождение*. 1954. № 2 (24).
38. Национальная Организация Русских Демократов: Декларация инициативной группы. *Освобождение*. 1953. № 14.
39. Национальный вопрос и борьба с большевизмом (сообщение эмигрантов в Равенсбурге). *Освобождение*. 1954. № 11 (33).
40. Недужко Ю. Діяльність української політичної еміграції Західної Європи по відродженню незалежної демократичної України (сер. 40-х – кін. 50-х рр. XX століття). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*: зб. наук. праць / відп. ред. С. В. Віднянський. 2007. № 16. С. 237–250.
41. Панченко О. Організація українських націоналістів за кордоном в контексті українського державотворення. Гадяч : Гадяч, 2003. 466 с.
42. Петров-Скиталець Є. Національна проблема СРСР I. (Взаємозв'язки та визволення). *Українські вісті*. 1964. № 49 (1633).
43. Петров-Скиталець Є. Національна проблема СРСР II. (До російської еміграції). *Українські вісті*. 1964. № 50 (1634).
44. Посохов Н. Казачья национальная проблема. *Освобождение*. 1953. № 9.
45. Посохов П. Иван, возвращайся домой! *Освобождение*. 1954. № 5 (27).
46. Присяжний М. Преса української еміграції в Німеччині: становлення, розвиток, тематична політика (1945–1953). Львів : Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2000. 217 с.
47. Пропаганда серед чужинців (Чужомовна пропаганда). *Наші позиції*. 1955. № 1 (23). С. 25–28. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1657/file.pdf> (дата звернення: 20.06.2024).
48. Рамадан В. Русский вопрос (главный вопрос и главное припятствие на пути к созданию единого антикоммунистического фронта подсоветских народов). *Освобождение*. 1953. № 12.
49. Салинс Ю. Российский империализм и национальный вопрос. *Освобождение*. 1954. № 6 (28).
50. Севдяяр М. О турках в Советском Союзе. *Освобождение*. 1955. № 8 (48).
51. Седых Н. Шовинистическая ошибка. *Освобождение*. 1953. № 6.
52. Сидоренко Н., Сидоренко О. Журналістська «планета Ді-Пі»: Українська преса у таборах військовополонених, переміщених осіб і біженців у Європі після II Світової війни (1945–1950): монографія. Київ : Центр інновацій та розвитку, 2000. 176 с.
53. Создадим прессфонд для газеты «Освобождение» (обращение к читателям и сочувствующим). *Освобождение*. 1953. № 7.
54. Справа співпраці з Американським Комітетом звільнення від большевизму. *Наші позиції*. 1955. Ч. 1 (23). С. 46–52.
55. Сумцов А. Принципиальный вопрос. *Освобождение*. 1953. № 3.
56. Торм А. Пожелания эстонского народа. *Освобождение*. 1953. № 16.
57. Тустай Х. История развития ленинско-сталинской национальной политики и ее применение к идель-уральцам. *Освобождение*. 1955. № 2 (42).
58. Цимбал Б. Діяльність Української революційно-демократичної партії на еміграції в 40–60-х рр. XX ст. (за матеріалами архівного фонду Івана Багряного). *Український історичний збірник*. № 10. 2007. С. 189–197.
59. Цицишвили В. О «русской» нации». *Освобождение*. 1954. № 4 (26).
60. Ш.Б. Великодержавное чувство – опасная болезнь. *Освобождение*. 1953. № 22.
61. Шиликашвили Л. Грузино-русские взаимоотношения. *Освобождение*. 1954. № 5 (27).
62. Яблонський В. Національно-визвольна боротьба Державного Центру УНР в екзилі й ідеологія «непередрішенства» у 1950-х роках. *Емінак*. 2020. № 4 (31). С. 192–201.

References

1. Aleksinskii, G., & Miall, B. (1915). *Russia and the great war*. New York: Charles Scribner's Sons. Retrieved from <https://archive.org/details/russiagreatwar00alek/page/356/mode/2up> [in English].
2. Office of Policy Coordination Memorandum of Russian Emigration. (27 August, 1951). *Wilson Center Digital Archive*. Retrieved from <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/office-policy-coordination-memorandum-russian-emigration> [in English].
3. A.B. (1953). Oholtelyi antiruskii listok? [A rabid anti-Russian leaflet]. *Osvobozhdenie*, 3 [in Russian].
4. Aleksinskii, G. (1953–1956). Pisma k svoim i chuzhim [Letters to friends and strangers]. *Osvobozhdenie*, 1–14 (36), 16 (38) – 6 (56) [in Russian].
5. Aleksinskii, G. (1953). Pravo narodov na samostoiatelnuu zhizn [The right of peoples to independent life]. *Osvobozhdenie*, 9 [in Russian].
6. Hlynin, A. (1997). *Ukrainska revoliutsiino-demokratychna partiia (URDP-UDRP): zbirnyk materialiv i dokumentiv* [Ukrainian Revolutionary Democratic Party (URDP-UDRP): Collection of materials and documents]. Chykhoho: Kyiv: Fundatsiia imeni Ivana Bahrianoho [in Ukrainian].

7. Bahrianyi, I. (1955). Desiat rokov borotby i nashi blyzhchi zavdannia (Dopovid na Chetvertomu zizdi Ukrainkoi Revoliutsiino-Demokratychnoi Partii): my staly faktorom mizhnatsionalnym [Ten rocks of struggle and our closest missions (addition at the Fourth Congress of the Ukrainian Revolutionary Democratic Party): We have become an international factor]. *Nashi pozytsii*, 1 (23), 58–60 [in Ukrainian].
8. Bahrianyi, I. Koly chad imperii zatumanuie chest (vidpovid prof. F. P. Bahatyrchukovi) [When the children of the empire are clouded by honor (the testimony of Prof. F. P. Bagatirchukov)]. *Ukrainski visti*, 62 [in Ukrainian].
9. Bahrianyi, I. (1945). Revizii ukrainskoi politychnoi anarkhii ta sprob yii pereborennia v svitli ukrainskoi derzhavnytskoi polityky [Revisions of the Ukrainian political anarchy and trials and struggles in the light of the Ukrainian powers-Nitsa politics]. *Nashi pozytsii*, 1, 3–8. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18778/file.pdf> [in Ukrainian].
10. Balinov, Sh. (1954). K desiatoi godovshchynе genotsida nad kalmykskim narodom [On the tenth anniversary of the genocide against the Kalmyk people]. *Osvobozhdenie*, 4 (26) [in Russian].
11. Balinov, Sh. (1953). Natsionalnaia problema v SSSR – aktualnyi vopros tekushchei politiki [The national problem in the USSR is a pressing issue of current politics]. *Osvobozhdenie*, 4–6, 8, 10, 11 [in Russian].
12. Balinov, Sh. (1953). O tiazholoi dole tiurko-tatar Povolzhia i Priuralia [On the hard lot of the Turkic-Tatars of the Volga and Ural regions]. *Osvobozhdenie*, 15 [in Russian].
13. Bandera, S. (1952). Z moskaliamy nema spilnoi movy [Muscovites have no spoken language]. *Ukrainskyi samostiinyk*, 42, 1 [in Ukrainian].
14. Bender, V. (1997). Ivan Bahrianyi – liudyna velykoho sertsia y pomyslu. Ukrainska revoliutsiino-demokratychna partiia (URDP-UDRP): zbirnyk materialiv i dokumentiv [Ivan Bagryaniy is a man of great heart and message. Ukrainian Revolutionary Democratic Party (URDP-UDRP): Collection of materials and documents]. Chykhaho: Kyiv: Fundatsiia imeni Ivana Bahrianoho [in Ukrainian].
15. V.R. (1953). Sotsyalystycheskyi antysemityzm [Socialist anti-Semitism]. *Osvobozhdenie*, 2 [in Russian].
16. Veresov, A. (1953). O natsionalnom samosoznanii belorussov (po povodu pisem G. A. Aleksinskogo) [On the national self-awareness of Belarusians (regarding the letters of G. A. Aleksinsky)]. *Osvobozhdenie*, 16 [in Russian].
17. Konoval, O. (Ed.). (1997). Vydannia URDP-UDRP. Ukrainska revoliutsiino-demokratychna partiia (URDP-UDRP): zbirnyk materialiv i dokumentiv [Publication of URDP-UDRP. Ukrainian Revolutionary Democratic Party (URDP-UDRP): Collection of materials and documents]. Chykhaho: Kyiv: Fundatsiia imeni Ivana Bahrianoho [in Ukrainian].
18. Vytbych Yu. (1953) Pravda o belorusakh (po povodu stat'i A. Veresova «O natsionalnom samosoznannyi belorussov») [The truth about Belarusians (about the article by A. Veresov «On national self-awareness of Belarusians»)]. *Osvobozhdenie*, 19.
19. Bender, V. (1997). Ukrainska revoliutsiino-demokratychna partiia (URDP-UDRP): zbirnyk materialiv i dokumentiv [Ukrainian Revolutionary Democratic Party (URDP-UDRP): collection of materials and documents]. Chykhaho: Kyiv: Fundatsiia imeni Ivana Bahrianoho [in Ukrainian].
20. Volyniak, P. (1950). Hnuchkist rosiiskoi taktyky [The flexibility of Russian tactics]. *Novi Dni*, 3, 6–8 [in Ukrainian].
21. Hai-Nyzhnyk, P., & Yaroshynskyi, O. (2015). Prohramovi zasady ta svitohliadni idei URDP pid provodom I. Bahrianoho (1947–1963 rr.) [Program principles and ideological ideas of the URDP under the leadership of I. Bagryany (1947–1963)]. *Ukrainoznavstvo*, 4, 160–176. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2015_4_14 [in Ukrainian].
22. Glazkov, V. (1954). O nashem otnoshenii k russkomu narodu [About our attitude to the Russian people]. *Osvobozhdenie*, 6 (28) [in Russian].
23. Aleksinskii, H. A. (1954). Biohraficheskaia kanva [Biographical canvas]. *Osvobozhdenie*, 15 (37) [in Russian].
24. Hryshko, V. (1997). Politychne sharlatanstvo «fiktyvnykiv» ta spravzhnii zmist prohramy URDP: 5. «Rosiiska oriientatsiia» I. Bahrianoho? [Political charlatanism of the «fictitious» and the true content of the URDP program: 5. «Russian orientation» of I. Bagryany?]. In *Ukrainska revoliutsiino-demokratychna partiia (URDP-UDRP): zbirnyk materialiv i dokumentiv* [Ukrainian Revolutionary Democratic Party (URDP-UDRP): collection of materials and documents]. Chykhaho: Kyiv: Fundatsiia imeni Ivana Bahrianoho [in Ukrainian].
25. Diakiv-Hornovyi, O. (1968). Nashe stanovyshe do rosiiskoho narodu [Our position towards the Russian people]. In *Ideia i Chyn: Povna zbirka tvoriv* [Idea and Action: A complete collection of works]. Niu-York: Tovarystvo kolyshnykh voiakiv UPA. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/287/file.djvu> [in Ukrainian].
26. Ivin, B. (1953). Russkii vopros i puti ego resheniia (v poriadke diskussii po povodu stat'i V. Ramadan...) [The Russian question and ways to solve it (in the context of a discussion regarding V. Ramadan's article...)]. *Osvobozhdenie*, 13 [in Russian].
27. Izmail, Y. (1953). Otpoved beznравstvennym [A rebuke to the immoral]. *Osvobozhdenie*, 21 [in Russian].

28. Il'in, M. (1954). Po kakomu pravu? (Kazachii dela) [By what right? (Cossack affairs)]. *Osvobozhdenie*, 2 (24) [in Russian].
29. K nashym chitateliam [To our readers]. *Osvobozhdenie*. 1953. № 1 [in Russian].
30. Kamynskiy, Ye. (1993). *Polityka SShA v ukrainskomu pytanni (1917–1990)* [US policy in the Ukrainian issue (1917–1990)]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
31. Kyrychuk, Yu. (2002). Ukrainski emigrantski partii povoiennoho chasu (1945 – kinets 1950-kh rokiv) [Ukrainian emigrant parties during the war (1945 – late 1950s)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Istorii*, 37/1, 364–378 [in Ukrainian].
32. Kobchenko, K. (2019). Ukrainka emigrantska pislia Druhoi svitovoi viiny: istoriia kriz pryzmu ideino-politychnykh konfliktiv [Ukrainian emigration after the Second World War: History through the prism of ideological and political conflicts]. *Ukrainoznavchyi almanakh*, 24, 84–91. Retrieved from <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2019.24.15> [in Ukrainian].
33. Kozak, S. (2020). Chasopys «Ukrainski Visti» [«Ukrainian News» magazine]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, 31 (70), 4 (4), 174–179 [in Ukrainian].
34. Livytskyi, M. (1963). Problemy ukrainskoi mizhnarodnoi dii. Nashe stavlennia do rosiian [Problems of Ukrainian international action. Our attitude towards the Russians]. *Ukrainski visti*, 46 (1577) [in Ukrainian].
35. Meshcheriakov, P. (1953). Est takye russkie! (Gruppa izvestnogo russkogo demokrata Savinkova otstaivala Ukrainskuiu Narodnuiu Respubliku) [There are such Russians! (The group of the famous Russian democrat Savinkov defended the Ukrainian People's Republic)]. *Osvobozhdenie*, 3, [in Russian].
36. Mydlovskiy, L. (1961). *Front dukhovoï zbroi* [Wind weapon front]. (Vol. 2). Detroit. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15948/file.pdf> [in Ukrainian].
37. Mladych, B. (1954). O «vossoedinenii» ne mozhet byt i rechi! [There can be no talk of «reunification»!]. *Osvobozhdenie*, 2 (24) [in Russian].
38. Natsionalnaia Organizatsiia Russkikh Demokratov: Deklaratsiia initsiativnoi hruppi [National Organization of Russian Democrats: Declaration of the initiative group]. (1953). *Osvobozhdenie*, 14 [in Russian].
39. Natsionalnyi vopros i borba s bolshevizmom (soobshchenie emigrantov v Ravensburge) [The National Question and the Struggle against Bolshevism (report from emigrants in Ravensburg)]. (1954). *Osvobozhdenie*, 11 (33) [in Russian].
40. Neduzhko, Yu. (2007). Diialnist ukrainskoi politychnoi emigrantskii Zakhidnoi Yevropy po vidrodzhenniu nezaleznoi demokratychnoi Ukrainy (ser. 40-kh – kin. 50-kh rr. XX stolittia) [Activities of Ukrainian political emigration in Western Europe for the revival of independent democratic Ukraine (mid-40s - late 50s of the 20th century)]. *Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky*, 16, 237–250 [in Ukrainian].
41. Panchenko, O. (2003). *Orhanizatsiia ukrainskykh natsionalistiv za kordonom v konteksti ukrainskoho derzhavotvorennia* [Organization of Ukrainian nationalists abroad in the context of Ukrainian state formation]. Hadiach: Vydavnytstvo «Hadiach» [in Ukrainian].
42. Petrov-Skytalets, Ye. (1964). Natsionalna problema SSSR I. (Vzaiemozviazky ta vyzvolennia) [National problem of the USSR I. (Interconnections and liberation)]. *Ukrainski visti*, 49 (1633) [in Ukrainian].
43. Petrov-Skytalets, Ye. (1964). Natsionalna problema SSSR II. (Do rosiiskoi emigrantskii) [The national problem of the USSR I. (Before Russian emigration)]. *Ukrainski visti*, 50 (1634) [in Ukrainian].
44. Posokhov, N. (1953). Kazachia natsionalnaia problema [Cossack national problem]. *Osvobozhdenie*, 9 [in Russian].
45. Posokhov, P. (1954). Ivan, vozvrashchaisia domoi! [Ivan, come home!]. *Osvobozhdenie*, 5 (27) [in Russian].
46. Prysiazhnyi, M. (2000). *Presa ukrainskoi emigrantskii v Nimechchyni: stanovlennia, rozvytok, tematychna polityka (1945–1953)* [Press of the Ukrainian emigration in Germany: Formation, development, thematic policy (1945–1953)]. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet im. Ivana Franka [in Ukrainian].
47. Propaganda sered chuzhyntsv (Chuzhomovna propaganda) [Propaganda among foreigners (Foreign language propaganda)]. (1955). *Nashi pozytsii*, 1 (23), 25–28. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1657/file.pdf> [in Ukrainian].
48. Ramadan, V. (1953). Russkyi vopros (glavnyi vopros y glavnoe priiatstvie na puti k sozdaniiu edynogo antikomunysticheskogo fronta podsovetskikh narodov) [The Russian question (The main question and the main obstacle to the creation of a united anti-communist front of the sub-Soviet peoples)]. *Osvobozhdenie*, 12 [in Russian].
49. Salyns, Yu. (1954). Rossiiskii imperializm i natsionalnyi vopros [Russian Imperialism and the National Question]. *Osvobozhdenie*, 6 (28) [in Russian].
50. Sevdiiar, M. (1955). O turkakh v Sovetskom Soiuze [About Turks in the Soviet Union]. *Osvobozhdenie*, 8 (48) [in Russian].
51. Sedykh, N. (1953). Shovinisticheskaia oshibka [Chauvinistic fallacy]. *Osvobozhdenie*, 6 [in Russian].

52. Sydorenko, N., & Sydorenko, O. (2000). Zhurnalistska «planeta Di-Pi»: Ukrainiska presa u taborakh viiskovopolonenykh, peremishchenykh osib i bizhentsiv u Yevropi pislia II Svitovoi viiny (1945–1950) [The journalistic «planet of Di-Pi»: The Ukrainian press in the camps of prisoners of war, displaced persons and refugees in Europe after World War II (1945–1950)]. Kyiv: Tsentr innovatsii ta rozvytkr [in Ukrainian].
53. Sozdadim pressfond dlia gazety «Osvobozhdenie» (obrashchenie k chitateliam i sochustvuiushchim) [Let's create a press fund for the newspaper «Liberation» (appeal to readers and sympathizers)]. (1953). *Osvobozhdenie*, 7 [in Russian].
54. Sprava spivpratsi z Amerykanskym Komitetom zvilnennia vid bolshovyzmu [63. The matter of cooperation with the American Committee for Liberation from Bolshevism]. (1955). *Nashi pozytsii*, 1 (23), 46–52 [in Ukrainian].
55. Sumtsov, A. (1953). Printsipialnyi vopros [A question of principle]. *Osvobozhdenie*, 3 [in Russian].
56. Torm, A. (1953). Pozhelaniia estonskogo naroda [Wishes of the Estonian people]. *Osvobozhdenie*, 16 [in Russian].
57. Tustai, Kh. (1955). Istorii razvutiia leninsko-stalinskoj natsionalnoi politiki i ee primenenie k idel-uraltsam [The history of the development of Leninist-Stalinist national policy and its application to the Idel-Urals]. *Osvobozhdenie*, 2 (42) [in Russian].
58. Tsymbal, B. (2007). Diialnist Ukrainiskoi revoliutsiino-demokratychnoi partii na emihratsii v 40–60-kh rr. XX st. (za materialamy arkhivnoho fondu Ivana Bahrianoho) [The activities of the Ukrainian Revolutionary Democratic Party in emigration in the 1940s and 1960s. (based on the materials of the archive fund of Ivan Bagryany)]. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, 10, 189–197 [in Ukrainian].
59. Tsitsishvili, V. (1954). O «russkoi» natsii [About the «Russian" nation»]. *Osvobozhdenie*, 4 (26) [in Russian].
60. Sh. B. (1953). Velikoderzhavnoe chuvstvo – opasnaia bolezn [The feeling of great power is a dangerous disease]. *Osvobozhdenie*, 22 [in Russian].
61. Shilikashvili, L. (1954). Gruzino-russkie vzaimootnosheniia [Georgian-Russian relations]. *Osvobozhdenie*, 5 (27) [in Russian].
62. Yablonskyi, V. (2020). Natsionalno-vyzvolna borotba Derzhavnoho Tsentru UNR v ekzyli y ideolohiia «neperedrishenstva» u 1950-kh rokakh [The national liberation struggle of the UNR State Center in exile and the ideology of «unprecedented» in the 1950s]. *Eminak*, 4 (31), 192–201 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28.08.2024.

Received 28.08.2024.

Bohuslavkyj O. The Newspaper «Osvobozhdenie» (1953–1956) as an Example of Ukrainian-Russian Cooperation in Emigration or Is it True that «There is no Common Language with Muscovites»?

The purpose of the study is to introduce into academic circulation information that has remained undeveloped to date: cooperation between Ukrainian and Russian political groups in exile and the conditions for the implementation of the joint political periodical «Osvoboždenie» (Liberation) in 1953-1956.

Research methodology. The research is based on axiological, cultural, and systemic approaches; the methods of historicism, analysis, synthesis, and generalization are used.

Results. The years of activity of the periodical «Osvoboždenie» are outlined. The socio-political, financial and economic conditions of the periodical's functioning are determined. The tasks that faced the beginning of political cooperation between the Ukrainian Revolutionary Democratic Party (URDP) and the National Organization of Russian Democrats (NORD) and the periodical «Osvoboždenie» are determined. The main topics of the publications of the periodical «Osvoboždenie» devoted to the national question are analyzed. It is emphasized that the main contribution to the creation of this periodical belonged to the URDP, because it was thanks to the party that it was developed and maintained for three years, but the achievements of all the forces involved in its implementation cannot be denied. This was an example of the most successful union of anti-communist, anti-imperialist forces, primarily those of the Soviet peoples, in the fight against a common enemy.

Novelty. For the first time, information on the cooperation between the URDP and NORD and the implementation of the joint publishing project «Osvoboždenie» in 1953-1956 is analyzed and summarized.

Practical significance. The results of the research can be used in the process of studying the courses «History of Ukrainian Journalism» and «History of Publishing» in the specialty «Journalism».

Key words: anti-communism, democracy, emigration, NORD, «Osvobozhdenie», Russian imperialism, «Ukrainns'ki visti», URDP.